

Elşən Mirişli

Gəncə şəhəri,
tarixçi

(əvvəli ötən sayımızda)

Barbaros Xeyrəddin Paşa idarəsindəki Osmanlı İmperatorluq donanması 1536-cı ilin yazında Aralıq dənizinə açıldı. Sultan Süleyman Qanuni 17 may 1537-ci il tarixində İstanbuldan ayrılaraq "Səfər-i Pulya" adlanan Adriatik səfərinə başladı. Fransız-Osmanlı ittifaqı ilə başlanan səfərin planına görə fransız ordusu İtaliyanın şimalını, Osmanlı ordusu isə dəniz sahillərini zəbt etməli idi. Barbaros Xeyrəddin Paşanın idarəsindəki əsgərlər 1537-ci ilin iyul ayında Pugliya bölgəsinin Kastro şəhərində toplandı. Otranto qalası ətrafında təxminən 2 həftə qalan əsgərlər daha sonra ələ keçirdikləri əsirlərlə birlikdə buradan ayrıldılar. Fransa müttəfiqlik şərtlərini pozaraq İtaliyaya yox, Hollandiyaya hücum etdi. İtaliyadan ayrılan Osmanlı donanması avqust ayında Venesiyaya aid Korfu adasını mühasirəyə aldı. Ancaq qışın gəlməsi ilə mühasirə qaldırıldı. Barbaros Xeyrəddin Paşa idarəsindəki donanma daha sonra Venesiyaya aid Şira, Patmos, Naksos adalarını ələ keçirdi. Naksos adası və digər 5 ada Osmanlıya vergi verilməsi şərti ilə azad edildi. Padşah Sultan Süleyman ilə donanma 22 noyabr 1537-ci il tarixində İstanbulla geri döndü.

1535-ci il tarixində Qucarat sultanı Bahadır şah göndərdiyi məktubda portuqallara qarşı apardığı mübarizədə kömək istədi. Xədim Süleyman Paşanın komandanlığı ilə Hindistana donanma göndərildi. 13 iyun 1538-ci il tarixində Süveyşdən yola çıxan Xədim Süleyman Paşa ilk növbədə Ədəni ələ keçirdi. 19 avqust günü Ədəndən ayrılan donanma 4 sentyabrda Diu şəhərinə çatdı. Ancaq Bahadır şah 1537-ci il tarixində ölmüş və yerinə portuqal tərəfdarı olan III Mahmud şah 1538-ci il tarixində yaradılan mühasirədə portuqalların tərəfini tutdu. Bu səbəblə mühasirə uğursuz oldu və 25 dekabr günü türk donanması Ədənə geri döndü. Bir müddət sonra paytaxt Səna şəhəri də başda olmaqla bütün Yəməni Osmanlı imperiyasına birləşdirildi.

Xızır Xeyrəddin Rəis Barbaros Sultan Süleymanın dəniz donanmasını yenilməz bir armada halına gətirən, Aralıq dənizi ətrafındakı dövlətləri itaət altına alan və şöhrəti bütün dünyanı bürüyən bir dəniz admiralıdır. Böyük taktikaçı, təbiətçi və dənizlər qəhrəmanıdır. İyirmi

iki gəmisi ilə "müqəddəs ittifaqın" 166 gəmisi məhv edərək dəniz tarixinin görmədiyi möhtəşəm bir zəfərin yaratıcısıdır.

Aralıq dənizində Genuya Respublikası (1005-1797), İtaliya, Fransa və İspaniya gəmilərini hər yerdə məğlub etmiş, şöhrəti getdikcə genişlənməmişdi.

Barbaros 1516-cı ildə Əlcəzir qalasını ispanların əlindən alaraq orada kiçik bir hökumət qurdu. Bu hökumətin başına keçən qardaşı

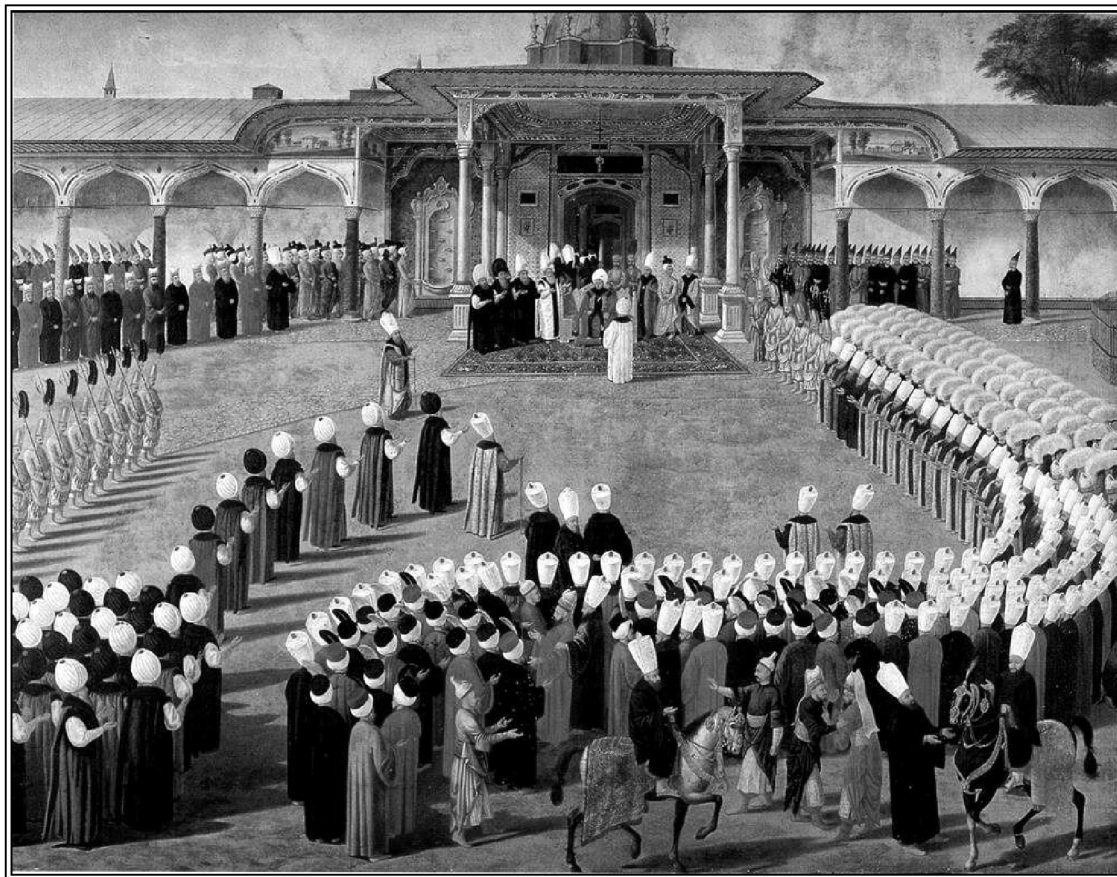
masını dənizlərdə dünya hakimi etmişdi.

Sultan Süleyman Qanuni dövrünü açmış möhtəşəm bir hökmdardır. Döyüş fənnində də ustad bir sərkərdə olmuşdur. XVI əsr Türkiyəsini dünyanın baş dövləti etmiş böyük bir cahangirdir. Fransa və başqa dövlətlərə pul, əsgər və donanma sahəsində yardım etmişdi. Ədalət və dövlət diriliyini qurmaq üçün ərazi, vergi, heyvan bəsləmə, dəyirmançılıq, xərac və sair məsələləri qanuniləşirdi. Bu qanunlar zamanına görə düşünülür, özündən son-

İraq, Rodos, Van, Ərdəhan və ətrafları, Belqrad, Aralıq dənizində, Venesiya və Genuya müstəmləkələrini və Cərbə adasını Osmanlı imperatorluğuna qatmışdır. Ayrıca Yəməni fəth etmiş, Aralıq dənizi və Bəsre körfəzini Türk gölü halına gətirmişdir. Hindistanın işlərinə müdaxilə etmiş, türk bayrağını Oman və Hind dənizlərində dalğalandırılmışdır. Səfəvi dövlətinə ağır zərbələr endirmiş, Avropadan başqa Amerikada belə torpaqları olan İspaniya krallığı ilə Almaniya imperatorluğu və Avstriyaya

aradan qaldırmışdır. Aleksandra Lisovska Ukraynada provaslav bir ailədə dünyaya gəlmişdi. Krım tatarları tərəfindən əsir alınaraq 1520-ci ildə 15 yaşlarında Krım sarayına satılmış, daha sonra Sultan Süleyman Qanuniyə hədiyyə olaraq İstanbulla göndərilmişdi. Daha sonra adı dəyişdirilərək Xürrəm qoyulmuşdur. Avropa elçiləri tərəfindən qızıl saçlı, yaşıl gözlü və ağ dərilili olduğu vurğulanır. Sultan Süleyman Qanuni Osmanlı sarayında gerçəkləşdiriyi bir mərasim ilə ilk dəfə bir sulta-

400 çadırla qurulan Dünya Dövləti - Osmanlı İmperatorluğu

Xızır Xeyrəddin Rəis Barbaros Sultan Süleymanın dəniz donanmasını yenilməz bir armada halına gətirən, Aralıq dənizi ətrafındakı dövlətləri itaət altına alan və şöhrəti bütün dünyanı bürüyən bir dəniz admiralıdır. Böyük taktikaçı, təbiətçi və dənizlər qəhrəmanıdır. İyirmi iki gəmisi ilə "müqəddəs ittifaqın" 166 gəmisi məhv edərək dəniz tarixinin görmədiyi möhtəşəm bir zəfərin yaratıcısıdır

Oruc rəis türk-İspan döyüşündə şəhid düşmüş, Xızır Xeyrəddin Barbaros onun yerinə keçmişdi (1519-cu ildə).

Barbaros Misirin fəthindən sonra Əlcəzairi Yavuzun tabeliyinə vermişdi. Yavuz da ona bəylərbəylik vermişdi. Sultan Süleyman imperiya donanmasını gücləndirmək üçün (1533) İspaniya ilə müharibədə özünə arxa olması üçün Barbarosu İstanbulla çağırmış və onu Osmanlı imperiya donanmasına admiral təyin etmişdi. Barbaros artıq zəfərdən-zəfərə türk donan-

ra gələnlərin cahil idarəçiliyinə baxmayaraq, daha dörd yüz il yaşamışdı. Eyni zamanda bir şair idi. "Mühəbbi" təxəllüsü ilə yazdığı divanı XIX əsrdə çap edilmişdi:

Xalq içində möhtəbər bir nəsnə yox dövlət kimi, Olmaya dövlət cahanda bir nəfəs səhhət kimi.- beyti onundur.

Sultan Süleyman Qanuni ömrünün 10 ildən çoxunu döyüş meydanlarında keçirmişdi. Bu illər ərzində Macarıstan, Transilvaniya, Trablusqərb (Liviya), Əlcəzir,

gücünü qəbul etdirmiş və onları and bağlamaqla xərac verməyə məcbur etmişdi.

Sultan Süleymanın rəsmi olaraq 3 həyat yoldaşı olmuşdur.

Xürrəm Sultan Mahidövrən Gülfəm Xatun Xürrəm Sultan əsl adı Aleksandra Lisovska Osmanlı tarixində ən güclü və ən təsirli qadın sultan olaraq qəbul edilmişdi. Dövlət məsələlərindəki önəmli rolu və təsiri ilə ona qarşı olan paşalar, dövlət adamları və hətta hərəmxanadakı rəqiblərini

nın bir köləyə niğah kəsməsi ilə qeydə düşmüşdür.

Osmanlı sultanları içərisində taxtda ən çox qalmaq rekordu Qanuni Sultan Süleymana nəsib olmuşdur. Osman Qazi isə hakimiyyətdə ən çox qalan ikinci Osmanlı padşahı olmuşdur. Osman Qazi 43 il taxta oturmuşdur.

Osmanlı İmperatorluğunda dil və ədəbiyyat

Anadoluda Səlcuqlar zamanında rəsmi dil fars dili idi. Divan dəftərləri də farsca yazılırdı. Bu zamanlar Mövlanə Cəlaləddin Rumi kimi əsl türk olan şairlər əsərlərini daha çox farsca yazırdılar. 1277-ci ildə Karamanoğlu Məhəmməd bəy Konyanı aldı və türk dilini fars dilinin yerinə rəsmi dil təyin etdi.

Osmanlı imperatorluğunun rəsmi dili türk dili idi, lakin fars və ərəb dillərinin də nüfuzu çox idi. Osmanlılar zamanında şeir və ədəbiyyatla yanaşı, elmi əsərlər də türk dilində yazılmağa başladı. Təsvüf şeirlərində xalq dili örnək oldu.

Quruluş dövründə osmanlı ədəbiyyatı. Xalq ədəbiyyatı və təsvüf ədəbiyyatı olaraq iki qoldan inkişaf etdi. Bu dövrdə yetişən məşhur şairlər və yazıçılardan Gülşəhri, Aşiq Paşa, Şeyxoğlu, Əhmədli, Şeyxi, Yunus Əmrə və xüsusən "Mövlud-i Nəbinin" müəllifi Süleyman Çələbi məşhurdur.

II Murad ilə oğlu Fateh II Mehmed də yaxşı şair və ədib idilər. Fatehdən sonra II Bayezid və Cem Sultan da şair idilər.

XV əsrin ikinci yarısında divan ədəbiyyatı klassik şəklini almağa başladı. Şeirdə fars və ərəb dillərində kəlmə və ifadələr türkcənin yerini aldı və divan ədəbiyyatı xalq ədəbiyyatından tamamilə ayrılaraq yalnız yuxarı təbəqənin anlaya biləcəyi bir ədəbiyyat halına gəldi.

ardı var